

НЕСТОР МАХНО ЯК АВТОР ТЕОРІЇ ШВИДКОПЛИННОЇ ВІЙНИ

Нам дуже важливо розуміти, що в багатьох науках, зокрема у військовій, наші співвітчизники досягли значних успіхів. У цій праці я хотів би розповісти про те, що саме українець був автором теорії швидкоплинної війни, яку пізніше назвали блицкригом.

Блицкриг – теорія ведення швидкоплинної війни, згідно з якою перемога досягається в терміни, що обчислюються днями, тижнями або місяцями до того, як противник зможе мобілізувати й розгорнути свої основні військові сили. Однією з основних особливостей блицкригу є взаємодія різних видів військ. Наприклад, під час Другої світової війни це була взаємодія танків і піхоти. Ця тактика вдосконалювалася й у сучасному вигляді стала основною у веденні війни. Оскільки нині війни мають переважно локальний характер, вона особливо зручна. Першим, хто розробив цю тактику, вважається Альфред фон Шліффен, командувач головного штабу німецьких військ (1905), а застосували її на початку Другої світової війни німецькі генерали. Але мало хто знає, що незалежно від Шліффена розробив і першим застосував на практиці тактику блискавичної війни Нестор Махно, український анархо-комуніст часів громадянської війни.

Н. Махно відкинув панівну тоді тактику позиційної війни на захоплення й утримання території. Уперше у ХХ ст. саме він вів лише маневрову війну. Створивши партизанський загін та ще й у степовій Україні, де немає лісів і неможливо сховатися надовго, Махно був змушений сам розробити й тактику бою, й оперативні прийоми. Розробляв він їх не в кабінеті, а під час безперервних вдалих і невдалих боїв з австро-угорцями й німцями 1918 року.

Для Махна як партизана були виключені затяжні бої: протягом такого бою до супротивника підходило підкріплення. Через це Несторові Івановичу доводилося маневрувати доти, поки він не знаходив загін противника, який міг знищити швидко. Життя навчило його оперативного мистецтва швидше й краще, ніж у військовій академії. Спосіб бити супроти-

вника частинами для Махна був єдиним можливим. Крім того, махновці вирішили встановити станковий кулемет «Максим» на тачанці в зібраному вигляді, готовим до негайного вогню й одержали бойову техніку, здатну дуже швидко пересуватися й вести щільний вогонь. У тій війні, яку Махно нав'язував своїм супротивникам, вони не встигали будувати укріплення, оскільки просто не знали, де й у якому місці Махно з'явиться. Бої відбувалися на відкритій місцевості або в населених пунктах. І ось тут спішне зведення в одне місце великої кількості кулеметів плюс негайне зведення до цього місця бійців-кавалеристів дало абсолютно нову якість бою, і Махно в такий спосіб винайшов нову тактику, здатну різко скоротити втрати своїх військ під час атаки. Перед супротивником, якого потрібно було атакувати, з'являлися десятки кулеметних тачанок і, розвернувшись, вели вогонь. Уцілілий супротивник або залягав у полі, або відразу починав бігти. Ворогові було не до стрілянини: у цей момент кавалерія Махна його й атакувала. Тачанками Махно розв'язав тактичну проблему, яку в I та II Світових війнах зміг вирішити тільки танк. Звичайно, укріплені тачанками позиції атакувати було неможливо, але ж їх і не було! Своїм маневруванням Махно забезпечував їх відсутність: не давав супротивникові часу їх побудувати. Тобто цей командир вирішував бойові завдання не тільки на тактичному, але й на оперативному рівні одночасно.

Отже, Нестор Махно був першим, хто обґрунтував і використав тактику блицкригу. Але його воєнні результати та ідеї за кордоном були невідомі, тому що воював він всередині Росії й із зовнішнім ворогом не стикався. Але й вітчизняні генерали не наслідували його вчення, оскільки в Радянському Союзі він був оголошений бандитом і сприймався радянською владою негативно.

Яковенко Т.
НТУ «ХПИ»

ЛЕСЬ КУРБАС – ВЫДАЮЩИЙСЯ УКРАИНСКИЙ ТЕАТРАЛЬНЫЙ ДЕЯТЕЛЬ (к 125-летию со дня рождения)

В истории нашего государства есть множество великих, неординарных личностей, являющихся славой и гордостью украинского народа.

Александр-Зенон Степанович Курбас занимает достойное место в их плеяде. Режиссёр-реформатор, основатель романтического «философского» театра со светлым названием «Березиль» (сегодня – Харьковский государственный академический украинский драматический театр им. Т. Г. Шевченко), он стал жертвой сталинского режима и был расстрелян как «враг народа».

В своих спектаклях Л. Курбас рисовал вселенную, где главным становилось особенное отношение к жизни человека во всех её противоречиях. Однако после свёртывания политики «украинизации» его обвинили в «украинском национализме», в «националистических извращениях», в том, что театр «Березиль» как «вредительская организация» «не смог занять соответствующее место в создании ... советского искусства». Все эти обвинения отражены в стенограмме заседания Коллегии Народного комиссариата просвещения УССР от 5 октября 1933 г., на котором беспощадно клеймили великого режиссёра. Только 4 актера труппы – Иван Марьяненко, Иосиф Гирняк, Борис Балабан и Роман Черкашин – отважились выступить в защиту мастера. Остальные молчали, боясь за собственную жизнь и карьеру. Л. Курбас держался с присущим ему достоинством и мужеством, прекрасно осознавая свою обреченность. В протоколе заседания, впервые обнародованном только в 1989 г., подчеркнут окончательный вердикт: «Снять Леся Курбаса с работы художественного руководителя и директора театра «Березиль». 25 декабря 1933 г. Леся Курбас был арестован. В начале марта 1934 г. его перевезли в тюрьму г. Харькова на Екатеринославской улице (ныне – улица Полтавский шлях). «Березильцы» догадывались об этом. Супруга Л. Курбаса – балерина и актриса Валентина Чистякова – именно по этой улице носила кому-то передачи. «Кому? Не говорила, – расскажет позже Роман Черкашин, – но было ясно, что этот «кто-то» – её муж... Иначе вряд ли достало бы сил и мужества у этой хрупкой и нежной женщины выстаивать длинные очереди к тюремным воротам».

В октябре 1936 г. Л. Курбас был выслан на строительство Беломорско-Балтийского канала, затем переведен в Соловецкий лагерь особого назначения и согласно постановлению Особой тройки расстрелян 3 ноября 1937 г. (хотя семью официально известили о том, что Александр

Курбас умер 15 ноября 1942 г. в возрасте 55 лет от кровоизлияния в мозг). Место расстрела и место захоронения выяснить не удалось.

В 1957 г. В. Н. Чистякова получила извещение: «Определением Военного трибунала Северного военного округа от 31 января 1957 года дело ... вашего мужа – Курбаса Александра Степановича ... прекращено из-за отсутствия состава преступления». А немного спустя она получила справку из Харьковского областного суда: «Дело по обвинению Курбаса Александра Степановича пересмотрено Президиумом Харьковского областного суда 19 апреля 1957 года. Постановление Судебной тройки при Коллегии ГПУ СССР от 9 апреля 1934 года относительно Курбаса А. С. аннулировано ...».

Таким образом, была восстановлена историческая справедливость. Выдающегося украинского режиссёра реабилитировали посмертно. Для сегодняшнего поколения молодых людей Лесь Курбас – не только творец и гениальный представитель украинского искусства, но и пример негибаемого характера, духовного величия и благородства.

Леонова К.
НТУ «ХПИ»

ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Сталінсько-більшовицький режим об'єктивно продовжив справу форованої індустріалізації та забезпечив прискорене входження країни в індустріальне суспільство. «Ми відстали від передових країн на 50–100 років. Ми повинні пробігти цю відстань за десять років. Або ми зробимо це, або нас змінуть», – говорив Сталін у доповіді 1931 р.

Господарство в цілому перебувало на доіндустріальній стадії розвитку, тому XIV з'їзд ВКП(б) у грудні 1925 р. проголосив курс на індустріалізацію, основними цілями якої в СРСР було: 1) забезпечення економічної самостійності й незалежності СРСР; 2) ліквідація техніко-економічної відсталості країни, модернізація промисловості; 3) створення технічної бази для модернізації сільського господарства; 4) розвиток нових галузей промисловості; 5) зміцнення обороноздатності країни, створення військово-промислового комплексу.

Головними джерелами накопичення коштів для індустріалізації стали: «перекачування» коштів із села в місто; збільшення прямих і непрямих податків; внутрішні позики; розширення продажу горілки; збільшення вивозу за кордон нафти, лісу, хутра та хліба; неоплачена праця робітників й особливо селян; експлуатації багатьох мільйонів в'язнів ГУЛАГу; надвисокі темпи індустріалізації, які керівництво СРСР пояснювало потребою зміцнення обороноздатності країни перед збільшеною зовнішньою загрозою. Тому першочергова увага приділялася розвитку підприємств воєнного призначення, мілітаризації економіки, нарощуванню військового потенціалу СРСР. Так, на 1 січня 1932 р. у РККА нараховувалося 1 446 танків і 213 бронеавтомобілі, а на 1 січня 1934 р. – 7 574 танки і 326 бронеавтомобілів – більше, ніж в арміях Великобританії, Франції та нацистської Німеччини, разом узятих.

Унаслідок таких дій у роки довоєнних п'ятирічок у надто тяжких умовах тоталітарного режиму трудящі України створили могутню індустріальну базу, що за деякими показниками вивела державу на рівень економічно розвинутих країн світу. Почали давати промислову продукцію гіганти металургії: «Запоріжсталь», «Азовсталь» і «Криворіжсталь». Стали до ладу Краматорський машинобудівний, Луганський паровозобудівний, Макіївський, Дніпродзержинський та інші металургійні заводи. Кількість промислових підприємств за роки довоєнних п'ятирічок зросла в 11 разів. В Україні було побудовано 100 нових шахт. А найголовніше – республіка стала важливою металургійною, вугільною, машинобудівною базою Радянського Союзу. УРСР випередила за рівнем розвитку галузей важкої промисловості деякі західноєвропейські країни. Вона перебувала на другому місці в Європі (після Німеччини) за виплавленням чавуну, четверте місце у світі – за видобутком вугілля. За виробництвом металу і машин республіка випередила Францію та Італію, наздоганяла Велику Британію. За роки перших п'ятирічок удвічі зросла чисельність робітників. У 1930-ті рр. сформувалися національні українські робітничий клас і технічна інтелігенція.

Отже, індустріалізація призвела до колосальних зрушень. За роки перших п'ятирічок різко підвищився економічний рівень СРСР. Було створено сучасну важку промисловість. Незважаючи на величезні витрати, відсо-

ток щорічного приросту виробництва в середньому становив від 10 до 16 %, що було набагато вище, ніж у розвинених капіталістичних країнах. До кінця 1930-х рр. СРСР став однією з небагатьох країн, здатних виробляти будь-який вид промислової продукції, доступної в той час людству. Країна справді здобула економічну незалежність і самостійність.

Черняк Д.
ХНУРЕ

ХАРАКТЕР ОСНОВНИХ ОБВИНУВАЧЕНЬ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ РЕПРЕСІЙ У 1937–1938 рр.

Уже виповнилося 75 років від початку масових політичних репресій у СРСР. 1937 і 1938 рр. увійшли в історію як роки масового терору, названі пізніше «великою чисткою», здійсненою органами НКВС СРСР під керівництвом правлячої партії. Сьогодні цей період потребує значної уваги істориків.

Мета цієї роботи – з'ясувати характер типових обвинувачень під час проведення репресій 1937–1938 рр.

Характер обвинувачень був одним із найважливіших чинників, що визначав реальну спрямованість репресій. Це питання також є принциповим у плані з'ясування мотивації дій органів держбезпеки, що «притягали» й «розкручували» людей, які становили певну або уявну загрозу владі. Згідно із тодішнім чинним законодавством, обвинувачення щодо заарештованих слід було визначати статтями Кримінального кодексу. У практиці ж радянської каральної системи 1930-х рр. користувалися відомчим підходом.

За специфічно-професійною термінологією органів державної безпеки фіксували обвинувачення:

1) «за політичним забарвленням». Тут були такі формулювання: а) належність до антирадянських політичних партій (троцькісти, праві, меншовики, анархісти, есери, кадети, монархісти тощо); б) «членство» в контрреволюційних буржуазних націоналістичних організаціях (українських, білоруських, вірменсько-дашнацьких, єврейсько-сіоністських, тю-